

NIEUW ONTDEKTE OORLOGSDAG-BOEKEN VAN AUGUST VERMEYLEN

LODE WILS

Ruben Mantels & Hans Vandevoorde, m.m.v. Janna Aerts, *'Ik denk nog het best met een pen in de hand'. Het dagboek 1939-1944 van August Vermeylen* Leuven, Universitaire Pers, 2019, 300 pp. ISBN 9789072474995

“V(rij)dag 12.5.1939. Ik word vandaag 67 en vind daarin een aanleiding om weer een dagboek te houden en aantekeningen ten gerieve van mijn literair werk.” Deze openingszin door de kunsthistoricus en literator August Vermeylen verwittigt ons dat we hierin weinig gegevens over zijn parlementaire werkzaamheid kunnen verwachten, al was hij sinds 1921 gecoöpteerd senator voor de Belgische Werkliedenpartij. Ik vond maar

twee aantekeningen daarover, uit het jaar voor de Duitse inval en de weinige maanden die hem nog gegeven waren na de bezetting. op 12 juni 1939 noteerde hij met zelfspot, dat hij op de opmerking “Ge spreekt zo weinig in de Senaat” antwoordde: “Hoezo? Er staat soms (in de *Parlementaire Handelingen*): (Gelach). – Dat ben ik.” Op 20 september 1944, enkele weken na de bevrijding, noteert hij: “Een eerste debat in de socialistische groep van de Senaat. Heb ik gedroomd dat het oorlog was? (en hij is nog niet gedaan!) Is hij waarlijk maar een parenthesis geweest? Niets is veranderd, helaas: het zijn nog altijd dezelfde koppen! Het is me, alsof ik nog verleden week in diezelfde zaal zat. Maar ik verdraag zo gemakkelijk de walg niet meer.” – Blijkbaar hadden de anarchistische opvattingen en gevoelens uit zijn studententijd de 72-jarige nog niet helemaal verlaten.

Geringschatting van het parlementarisme deed niets af aan Vermeylens inzet voor socialisme, vrijheid en democratie. Reeds als student, in 1891, had hij als enige Nederlandstalige een steunbetuiging van Belgische literatoren aan de Belgische Werkliedenpartij ondertekend. Zo trad hij in oktober 1939, na het uitbreken van de oorlog, als eerste ‘Vlaming’ toe, toen een zestigtal Franstalige Belgische intellectuelen zich openlijk schaarden achter de twee grote naties die in 1914-1918 ons vaderland beschermd en bevrijd hadden. Zijn beste vriend Herman Teirlinck vond hem te ver gaan, maar August beknibbelde integendeel de formulering van Hendrik De Mans pleidooi voor neutraliteit. Toen maarschalk Pétain op 17 juni 1940 aankondigde dat hij de wapens zou neerleggen, noteerde Vermeylen die zich in Montpellier bevond om er werkzaam te zijn bij het Belgisch Universitair Centrum: “Ik trek me terug om te wenen”.

Geen wonder dat hij behoorde bij de negen Gentse professoren aan wie door de bezetter “die *Ausübung jeglicher öffentlichen Tätigkeit untersagt*” werd in december 1940. Wat hem

verbitterde was het voorafgaande maandenlang aanstoken tegen hem, in “een vloed van haat en wraakzucht tegen alle Vlamingen die niet klerikaal-Vlaams-nationalistisch voelen. Uit klerikaal-nationalisme vliegen ze in de armen van de Duitsers. En deze zijn het juist die voor hun nationalisme het gevaarlijkst zijn.” Elders gebruikte hij ook de term “klerikaal fascisme”. – Afgunst op de dominante positie die hij zich in het Vlaamse geestesleven had verworven, zal zeker meegespeeld hebben tegen hem.

“Wat de werking naar buiten betreft, blijft me niets anders over, dan door mijn geschrijf nog wat voor de innerlijke vermooiing en verrijking van onze taal te zorgen, – en voor de eerlijkheid van de gedachte, binnen de grenzen waar onze meesters haar ingesloten hebben” (7.12.1940).

De uitsluiting uit de Gentse universiteit niet alleen, maar ook uit alle besturen, raden en commissies, gaf hem jarenlang meer tijd om te schrijven en te publiceren: niet alleen zijn gewoon essayistisch en kunsthistorisch werk, maar ook de autobiografische ideeënroman waaraan hij al zolang gedacht had, maar er nooit aan toe was gekomen. De Duitse censor was voor hem genadiger dan de aanhangers van de bezetter.

Verder werden deze jaren gevuld met een enorme lectuur, die veelal kort werd genoteerd als geheugensteuntje, maar dikwijls aanleiding vormde tot een intellectuele uiteenzetting met de gelezen auteur. Herhaaldelijk ging het daarbij tegen het nationaalsocialistisch of aanverwant gedachtengoed, zoals de dominerende rol in de kunst die door bepaalde auteurs werd toegekend aan het ras en aan het nationalisme. Hij benadrukte integendeel dat in de kunstgeschiedenis het tijdvak en de omstandigheden beslissend waren; het nationale moest minstens worden ondergeschikt aan het internationalisme.

Hier volgt Vermeylens aantekening van 20 april 1944: “In de ‘Anthropologie van het Nederlandsche Volk’ van (Gustaaf) Schamelhout

(1944), staat mijn portret als vertegenwoordiger van het Mediterrane ras. En het karakter van het Mediterrane ras wordt aldus beschreven: ‘Het Mediterrane ras is levendig, impulsief, hartstochtelijk, onrustig, vol fantasie, zorgeloos oppervlakkig, spraakzaam, onderdanig, geneigd tot wreedheid jegens dieren, niet vrij van sadisme.’”